

S.M./R.12

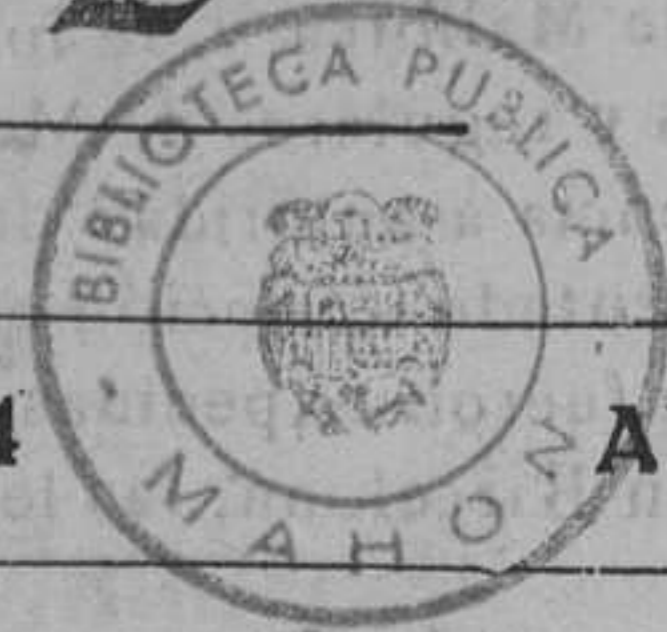
FULL MENORQUÍ

Suplement de EL IRIS

NÚM. 12

Ciudadella 15 de Desembre de 1934

ANY I

Casa y Hospital de S. Antonio Abad de Ciudadella

(Continuación)

VIII

Incidente.

A pesar de haber puntualizado la Universidad de Menorca, en 1696, que el permiso para la fundación de la casa no lo concedía sinó con la condición de que fueran todos naturales de la Isla los que se admitiesen para canónigos y legos, no reparó el señor Femenía, en 10 de enero de 1710, en vestir el hábito, para canónigos, a D. Antonio Cirerols, natural de Palma, y a D. Pedro Plaza, natural de Valencia. La

ñor Femenía. Al verse éste apremiado propuso a la Universidad que presentara condiciones para un arreglo referente a dichos novicios, pero a base de que no fueran despojados del hábito ni echados de la casa hasta que hubiesen terminado en ella su formación, por juzgar que ellos, por el mero hecho de que estaban ya admitidos, tenían derecho a que se les tuviesen estas consideraciones. Lejos la Universidad de estar conforme en ello, y viendo que el vicario general de Menorca no lograba convencer a Femenía, resolvió, en 4 de febrero, recurrir al señor obispo de Mallorca, y más tarde llevó la controversia a la curia eclesiástica de Mallorca, para su resolución por la vía judicial. Parece que debió influir en que la Universidad tomara con más tesón esta actitud, el descontento, muy acentuado, que producía en la Isla el referido exclusivismo tocante a recaudar limosnas en nombre de San Antonio, que querían para sí, a favor de la casa de Ciudadella, primero, los mencionados Gaya y Femenía en mayo de 1709, y después los citados Gaya y Zatoya en julio de 1710. Esta tendencia absorbente era mirada especialmente con desagrado por las cinco comunidades de beneficiados parroquiales, las tres de religiosos franciscanos y las dos de religiosos agustinos que había en Menorca, en términos que no tardaron en ponerse al lado de la Universidad, exponiendo en sus instancias a la autoridad eclesiástica de Mallorca el perjuicio que les resultaba de la fundación antoniana, por la disminución sufrida en las limosnas que antes percibían. En 23 de noviembre de 1711, el canónigo de Mallorca Dr. Francisco Togores, Vicario General y Oficial (Provisor de la Curia eclesiástica), sede vacante, dictó su fallo en la controversia, declarando nula la fundación de la casa. Los antonianos de Ciudadella se apelaron de esta sentencia ante el tribunal de la Nunciatura Apostólica en España. A la sazón, el Ilmo. y Rmo. Sr. Nuncio residía, con su tribunal, en Barcelona, debido a que el papa había reconocido, en 1704, como rey de España al archiduque Carlos de Austria, y a consecuencia de ello, el rey Felipe V había hecho salir de Madrid al Nuncio en 7 de abril de 1709, siguiendo a ello el cierre del tribunal del mismo en la Corte. Mediante sentencia de 30 de enero de 1713, dicho tribunal revocó el citado fallo del provisor de Mallorca, y aprobó la validez de la erección de la Casa y Hospi-

Imagen de Santa Rosalía de Palermo, que se veneraba en la pequeña iglesia de los PP. Antonianos.

Universidad que tenía a gran honra su fidelidad en la observancia de los compromisos, y consideraba un deber ineludible su atención al bien de los menorquines, en concejo general del 25 del mismo mes empezó a ocuparse, en tono enérgico, de dicho acto del se-

tal de Ciutadella, condenando al pago e indemnizació de todos los gastos y costas del pleito a la parte contraria, compuesta del procurador fiscal de la curia eclesiástica de Mallorca y de los jurados y comunidades seculares y regulares de Menorca; y habiendo pasado la sentencia a autoridad de cosa juzgada, por no haberse presentado apelación en contra, en 19 de junio siguiente fueron expedidas en la secretaría de la nunciatura en Barcelona, las letras ejecutoriales de la misma.

RAFAEL BOSCH FERRER, *Pbro.*

(Seguirá.)

De re folklòrica

Els pobles cristians castigats per Déu amb els assots de la pesta han acudit a la intercessió dels sans, per aconseguir de la mà de Déu, l'alliberament de tan gran mal. Així ho va fer Menorca acudint al gloriós *S. Sebastià* defensor i protector de les ciutats castigades amb la pesta. Aquesta illa ha sofert tant terrible mal los anys 1503, 1515, i sobre tot Ciutadella en 1651 i Mahó en 1818, a més d'altres invasions de malalties. Records d'aquestes desgràcies i de la devoció i protecció de S. Sebastià són los *goigs* que avui publicam. La pesta de Ciutadella va durar fins a finals de 1653 i varen morir més de 600 persones, sense comptar els infants. Dia 8 de Gener de 1654 el Consell acordà celebrar la festa de S. Sebastià amb sermó i processó. Fins la vinguda de l'actual República s'havia complet, amb ués o menys solemnitat aquest acord. Avui no assisteix l'Ajuntament, però l'Església celebra la festa. Mahó en les Cases del Consistori va col·locar en el segle XVI una imatge del Sant, que il·luminava tots els anys i també l'any 1932 va ésser el darrer de la il·luminació, entregant-se la imatge al Rector de la parròquia de Sta. Maria. Des de 1523 en aquesta església parroquial li te dedicat un altar i celebra festa amb sermó i processó. Antigament hi assistia la Junta de Sanitat.

El goigs que avui publicam es cantaven en Santa Maria de Mahó durant l'Octavari dedicat a S. Sebastià. Tenc en la meua modesta col·lecció de goigs, uns altres goigs de S. Sebastià, en castellà, impresos a Mahó, l'any 1866.

Cobles en honor del Màrtir S. Sebastià, Advocat de la pesta

1

Puis que l'illa vos votà
Contra el morbo pestilene
Guardau-nos en cas urgent
Màrtir Sant Sebastià.

2

Noble Cavaller nasquéreu

I en la fe tan zelador
Que en contatges de l'error
Ja mai infecte estiguéreu.
Ni mai contatge us tocà
D'errors que anàveu vencant.
Guardau-nos en cas urgent
Màrtir Sant Sebastià.

3

En los vicis apestats
A molts la salut donàreu
Quan constant la fe ensenyàreu
A molts d'errors apestats:
Amb Marc i Marcel·lià
Convertíreu molta gent:
Guardau-nos en cas urgent
Màrtir Sant Sebastià.

4

Peleàreu amb tal valor
Defensant la fe de Déu,
Que el Papa aclamar-vos féu
De la fe per Defensor.
Dels errors la pesta anà
Per vós las forces perdent:
Guardau-nos en cas urgent
Màrtir Sant Sebastià.

5

Irritat més el tirà
De veure-us la fe exaltar
Luego us manà assagetar
Amb furor més que inhumà;
Protervo i cego quedà
A vostra veu no atenent.
Guardau-nos en cas urgent
Màrtir Sant Sebastià.

6

Quan mort tots vos judicaven
Déu vos donà la salut,
I després amb més virtut
Predicant pasmats quedaren:
L'Emperador s'admirà
Però fene molt renitent.
Guardau-nos en cas urgent
Màrtir Sant Sebastià.

7

Entre assots manà morísseu
I així la vida donàreu
Amb què la palma lográreu
Perquè a mols d'esfor; servísseu:
Vostron valor anima

A molts en son seguiment.
Guardau-nos en cas urgent
Màrtir Sant Sebastià.

8

Metge des del cel sou vós,

Dels malalts més afligits;
Ja més quan estan ferits
D'algun mal contagiós:
Molt amb Déu pot vostra mà
Contra el morbo tant valent.
Guardau-nos en cas urgent
Màrtir Sant Sebastià.

9

Dedicant-vos un Altar
D'orde de Alta Potència:
En Roma la pestilència
Luego a l'instant va cessar:
Amb epidèmies pasà
En altres llocs igualment
Guardau-nos en cas urgent
Màrtir Sant Sebastià.

10

Menorca en vostro bras fia
Com ja te experimentat,
Puis la salut ha lograt
Quan el contatge tenia
Son Patró vos aclamà
I en vós fia el salvament
Guardau-nos en cas urgent
Màrtir Sant Sebastià.

Els Gremis de Ciutadella

La seua antiguitat

II

Sosteníem en el nostre darrer escrit sobre els Gremis de Ciutadella, que aquests dataven de la segona mitat del segle XIV o primera del segle XV.

Posteriorment ha caigut en les nostres mans el quadern de «Revista de Menorca» corresponent a novembre i desembre de 1933, i repassant l'estudi que fa el distingit historiador Hernández Sanz del llibre 2.º de «Privilegis y Cartas Reals de la Universitat de Mahó», trobam el Document L, fol. 61 v.º—62.º que és un privilegi concedit per Martí d'Aragó i l'extracte del qual diu així:

«Zaragoza, 7 marzo 1399: Prouisió Royal contenent que los sobreposats de perayres e texidois de manorcha puxen exercir offici per forma e manera quels sobreposats de mallorques exercexen. E que lo governador nols ho embarch sots pena de mil florins dor.»

Aquest privilegi concedit a Menorca suposa l'existència dels gremis per aquella data, i si existien a Menorca no hi ha dubte que existien a Ciutadella, la seua capital i principal ciutat. Per tant, al tractar de la antiguitat dels nostros gremis hem de deixar assentat, com a cosa certa, que existien ja en la segona mitat del segle XIV.

I vista la seua antiguitat hem de passar a tractar del seu règim, que per cert causa admiració pel que estava de ben organitzat, però com que l'assumpte és llarg, el deixarem per un altre dia, si Déu vol.

J. BOSCH, *Pvre.*

Desembre-1934.

Secció literària

Lo darrer Rei de Mallorca

1 3 4 9

(Acabament)

Digue'm si des d'eixa torre
ses despulles contemplàreu
en negre baiard esteses,
o son cap dalt una llança

quan per la porta del camp
l'exèrcit triomfat entrava?
si feieu sonà els clarins?
si era molta l'algassara?

Si en Riambau i en Gilabert
coronats de llor anaven?
I demà dins la ciutat
hi haurà festa i alimares,

i domassos i joglars
i convits en son alcàsser!
Amb la pompa de ses glòries
se celebra sa desgràcia!

Ai trist i venut rei!

Ai regne ingrati que a un altre poses llei?

No t'acosts a ton germà,
perquè es cruel, o constança,
que no et mostr de ton marit
sanguejant la testa encara.

Ni tampoc el malesques,
perquè el fill de tes entranyes
té captiu, i ploraries
potser dues morts plegades.

Per tu la banda del rei
apleguí de sang tacada;
no plors massa damunt ella,
que esborraries ses taques.

I convé la bes ton fill,
i l'aic per bandera a l'aire,
i quan puig un dia al trono
la port per diadema santa.

Ai trist i venut rei!

Ai poble ingrati que a un altre poses llei!

Bé morí qui nat per rei
a no res d'un cop debaixa;
bé morí, que la corona
sols amb lo cap s'arrabassa.

Més val això que rendir

a opressor vil homenatge,
o captar un trist refugi
pelegrí per terra estranya;
Veure lluir altres exèrcits,
d'altres corts veure les gales,
recordant la casa pròpia,
festes, torneigs i batalles.

Bé morí, mes que entre iguals
no repòs en llit de marbre:
la mort, la mort no la tomba,
digna deu ser del monarca.

Ai trist i venut rei!
Ai regne ingrát que a un altre poses llei!

Adéu, valents Sanetacilias,
Duran, Puigdorfla i Fraga!
D'en Pere de Tornamira,
nobles cors, hajau membraça.

Mentres mon senyor vivia
ma llibertat envejàveu;
mes avui la presó estreta
tant se'n val com lo món ample.

I tu Berenguer, digues
que es pos dol a nostra mare,
que al mateix temps que pel rei
ses exèquies per mi faça.

que a terra desagraïa,
no, jamai pens fer tornada,
ni un record donar en vida,
ni en ma partença una llàgrima.

Adéu a voltros sols, vassalls de llei!
Adéu! ma pàtria va finâ amb mon rei!

Pren son llaüt el donzell,
i sospirant s'allunyava;
pels semblants dels presoners
les llàgrimes hi regalen,

fixa la vista en lo punt
on trono i rei s'enfonsaren,
sens que ells, com abans, poguessen
dar-li ajuda amb ses mainades.

Y passà temps, i saberen
viure més que sa esperança,
i afrontar vida en cadenes
com la mort en la batalla.

Captius estaven sos membres,
trencada en lo camp sa espasa,
nous blasons en sos escuts
i un amo nou en ses cases:

Un cor emperò tenien,
i en eli com sobre d'una ara,
millor que en sa cort en Pere,
en Jaume difunt regnava.

I tots un per un moriren,
i en lo darrer acabava
lo darrer de los vassalls
de nostro darrer monarca.

JOSEP MARIA QUADRADO.

“Or vei i mel vèa”

PER NADAL: Cada ovella en es seu corral

Quan arriba Nadal, jo no sé lo que passa que tothom se sent més content i alegre que un fillet amb un vestit nou.

Es dia de Nadal, i és ben cert lo que diu es poble, és es dia més alegre i es més trist de s'any. Si en tal dia se poden arreplegar tots es de la casa per dinar junts a sa taula en família, és una festa qui no en té cap altra de semblant; puis, s'alegria vessa de dins es cors, i com tots són uns, riuen i xalen presidits pes caps de casa, menjant gallina o capó o gallidíndia (indiot). D'aquella casa o d'aquell dinar en diuen: «enguany hem fet o pogut fer Nadal amb tota l'ustranga»; i és perquè tots hi són estat o han estat bons. He parlat amb gent de més de 80 anys i m'han dit que al temps vell, es casolans o jornalers qui podien, qui havien mort pore, feien olla d'ossos o costelles que guardaven dins olles o ancolles tapades de sèu.

A l'enrevés quan a una casa han perdut son pare o sa mare o un germanet, allà es dia de Nadal hi trobareu una fredor qui gela, puis que nengú riu, ni s'hi treu cap plat dolç, ni se fa cap salut, ni res qui suposi festa; és que aquella casa pes motiu dit, no fan Nadal aquell any, a pesar d'esser sa festa de família per excel·lència.

Costums de Nadal des meu poble

Es costum més generalment observat pes meu poble i que a ca nostra nos van ensenyar a fer i guardar, e a, en tal dia, es joves i amb els seus petitons si ja en tenien, visitar es grans, es més velis, saludant-los; i a aquest acte se li deia: «ANAR A DONAR SES BONES FESTES A PLEGAR SES MANS — A DONAR ES MOLTS ANYS.» Aquest costum sant i patriarcal que jo i tothom observava com obligació, anys enrera, sense casi més excepció que ses poques cases o famílies desfetes o desunides, donava un moviment extraordinari an es poble, es de capvespre de Nada, anant i venint de cas pares, o avis, o padrins, o concos.

¡Quin temps era aquell... qui na Marta siava! Ses paraules que podríem dir que eren de ritual per fer es salut de Nadal són així:

«DEU FACI QUE MOLTS ANYS PUGUIN CELEBRAR SES FESTES DE NADAL AMB SALUT I ALEGRIA—i responien es vells: EN VIDA DE TOTS (o també) AMEN», donant sa mà a besar. Després de fet aquest acte de submissió i bon afecte donaven an es fills o néts o nebots o fillols un *QUEN* d'ametles, una coca de torró o un sou o una peça de cinc; més tard un realet de plata i llavors una pesseta i ara ja es un duro redó, perquè tothom ha tornat senyor, convertint Nadal en un dia de negoci; puis els atlots cap al tard, compten i recompten per sebre qui ha arreplegat més, desapareixent s'esperit de sa diada.

Mes molt abans de Nadal ja comencen ses dones qui són de casa a fer *desada general*, p sant-ho tot a l'alto com se'n diu, component, netejant i espolsant tota la casa, deixant-la ben neta i emblancada perquè faci goig. Mes, els atlots també se'n temen i senten s'olor de Nadal des d'un mes abans (per *santa Catalina*—es mes se refina) i quan són a festa de porcejades de qualcú de família, fent ranxo i donant-se ses mans i duent faldarets es fillets i amb canyomets i manoguetes blanques amb puntilles se filletes, surten pes carrers i després de sa cantarella des Faldaret defora..... hi afegixen

«ARA VE NADAL — I MENJAREM TORRO; — DARRERA ES TORRO — VE SA CONFITURA; — DARRERA SA CONFITURA — VE ES VIN BLANC». (1)

I aquest era s'orde que se seguia en es dinar de Nadal: torró, cosa dolça o confitura i vin blanc per saludar.

Idó, acabem. Que nengú arreconi aquests bons i sants costums que hem trobat i hem vist a dins ca nostra, estimant-los com a OR VEI I MEL VEA.

FILA-OR.

(1) A Ciutadella se sol cantar així:

«Ara ve Nadal—i menjarem torró,—darrera es torró—ve sa confitura;—darrer sa confitura—ve sa pasta ral;—darrera sa pasta ral—ve es cuscussó;—ses dones xocolati—i ets homos un bon tió.

(N. de la R.)